

ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ У МИРОВНИМ ОПЕРАЦИЈАМА

Славољуб Ранђеловић

Пуковник у пензији, доц. др

Ксенија Ђурић-Атанасиевски

Министарство одбране Републике Србије

Војна академија – Катедра менаџмента

Стратешки контекст мировних мисија Уједињених нација се променио приморavajuћи Организацију УН да прошири поље и начин деловања са традиционалних мисија које су имале строго војне задатке, на мисије са комплексним „мултидимензионалним“ задацима. Класичне мировне мисије практиковале су информисање као модалитет комуницирања с јавношћу, а обично су информације упућиване јавности земље чијој је војсци контингент мировних снага припадао. Односи с јавношћу савремених мировних операција практично су константа у деловању њихових припадника. Од тренутка доношења одлуке о учешћу снага у мисији, активности из домена односа с јавношћу трају континуирано: од непосредних припрема, затим фазе извођења операције на терену, до завршетка мисије и повратка контингента у матичну земљу.

Кључне речи: *безбедност, односи с јавношћу, Public Relations – PR, медији, Војска Србије, мировне мисије, мировне операције.*

Увод

Међународне мировне мисије имају посебан значај за безбедност и мир у свету. Оне произлазе, пре свега, из улоге Уједињених нација,¹ као специфичан инструмент који је светска организација развила ради помоћи странама у сукобу да створе услове за трајни мир. Будући да су се мисије јавиле у време када је супарништво великих сила током Хладног ра-

¹ Основна сврха ОУН јесте одржавање међународног мира и безбедности. Уједињене нације предузимају ефективне колективне мере ради превенције од претњи миру, њиховог отклањања, гушења аката агресије или других нарушавања мира и настоје да „мирним средствима, у складу са принципима правде и међународног права, изгледе несугласице или реше међународне спорове или ситуације које би могле довести до нарушавања мира...“ (Повеља УН, члан 1).

та често паралисало Савет безбедности, њихови циљеви су углавном били ограничени на одржавање примирја и стабилизацију ситуације на терену, како би било омогућено да се конфликт реши мирним средствима.² Те мисије су се састојале од војних посматрача који су носили лако наоружање, а имали су улогу да прате збивања на терену, извештавају о прекиду ватре и изграђују поверење између страна у сукобу. Сам процес био је релативно једносмеран, с јасним етапама: оружани конфликт – завршетак борби – позив страна у конфликту да мисија надгледа прекид ватре – употреба војног особља, док се настављају преговори о политичком решењу.

Мировну мисију УН успоставља Савет безбедности, а статус мировних операција подразумева да је мировна мисија прихваћена од страна у сукобу. Легитимитет мировних снага на територији било које државе гарантован је као правни инструмент познат као Споразум о статусу снага (*Status of Forces Agreement – SOFA*).

Данашње мировне мисије Уједињених нација нису једине. Организација за европску безбедност и сарадњу, која окупља земље Европе и Северне Америке, такође, упућује своје мисије у конфликтне или постконфликтне земље. Те мисије немају војни карактер, али њихов цивилни део има веома важну улогу у изградњи постконфликтних друштава. Европска унија и НАТО такође упућују своје мисије у земље захваћене конфликтом, са одлуком Савета безбедности и без његове одлуке.³

Већину мировних операција од 1990. године водиле су директно (или индиректно) САД па су их неки аутори назвали и „америчким мисијама“. „Када САД сматрају да је потребно да ангажују мисију за успостављање мира у *'failed'*⁴ земљама или за решавање регионалне хуманитарне кризе, оне то и организују, одмах и без половичних мера или потеза односа с јавношћу“.⁵

² Прва мисија основана је 1948. године, када је Савет безбедности ауторизовао ангажовање војних посматрача на Блиском истоку за надгледање Споразума о прекиду ватре између Израела и арапских суседа. Мисија на Синају (1956) била је прва мировна операција са ангажовањем војних трупа. Од тада је реализовано 63 мировних мисија светске организације широм света.

³ Међународни правници у већини се слажу да је „Косовски поход“ 1999. године била нелегитимна интервенција према међународном праву, јер није постојала резолуција Савета безбедности, која би јој дала легитимитет. Тврдња да је у питању „хуманитарна интервенција“, помоћ етничкој мањини коју је угрожавала власт, није била прихваћена у Савету безбедности. Одлука тог тела ОУН, Резолуција 1244, уследила је после интервенције НАТО, односно завршетка бомбардовања СР Југославије.

Амерички стручњаци (и други) за међународно право сматрају да је интервенција у Авганистану била примењена у складу с чланом 51 Повеље УН, односно да је реч о коришћењу права на самоодбрану. Интервенција у Ираку 2003. године заснива се на резолуцији СБ која је усвојена после Првог заливског рата и тражи разоружавање Ирака и одржавање прекида сукоба. Према оцени америчких власти Ирак је од 1991. до 2003. године кршио Резолуцију Савета безбедности па је легитимност интервенције заснована на примени Главе седам Повеље УН. (Shmidt, Michael: предавања у Европском центру за студије безбедности – Џорџ К. Маршал, Гармишпартенкирхен, 2006).

⁴ Од *fail* (енгл.) – банкротирати; ближити се крају; немати успеха; подбацити; пред стечајем, америчка спољнополитичка доктрина увела је овај израз за земље, односно руководства која не успевају да остваре прерогативе власти или не воде свој народ и друштво путем напретка и задовољавања његових потреба.

⁵ Fleitz, F.: *Peacekeeping fiascos of the 1990: Causes, Solutions and UN interests*, Westport, Praege, 2002.

За неке интервенције САД нису ни очекивале сагласност Савета безбедности, већ су их реализовале на основу Стратегије националне безбедности и других релевантних докумената.⁶ У интервенцијама учествовали су, поред САД, само њихови најближи спољнополитички партнери.

Актуелне мисије не само да контролишу мир и онемогућавају повратак насиља, већ често помажу у превазилажењу последица сукоба који су резултат „етничких мржњи“ па су постале „кишобран“ који се користи за бројне активности УН у подршци миру (одржавању мира⁷), од превентивног ангажовања до дуготрајних мисија за изградњу државе⁸. Критичари таквог ангажовања Уједињених нација тврде да су многе од тих мисија неуспешне и подсећају да оне, за разлику од „традиционалних мисија“, захтевају употребу силе против локалних страна, не траже њихову сагласност и често подразумевају много шире функције као што је изградња државе.⁹ Уколико је мисија наметнута, остваривање сарадње с влашћу и становништвом постаје веома тешко и, често, јесте неуспешно.¹⁰

Карактеристике савремених мировних мисија

Мада је Хладни рат окончан, улога и значај Савета безбедности за мир у свету и међународну безбедност нису се смањили, јер се и природа сукоба битно променила током година. Док су се, пре шездесет година, мировне мисије првенствено бавиле међудржавним сукобима, савремене мисије имају

⁶ У октобру 2008. године америчка армија усвојила је Упутство 3-97, које се заснива на променењој доктрини мировних операција и операција за успостављање стабилности. У основи нове доктрине јесте свеобухватан приступ тим операцијама који обухвата рад војске с међународним партнерима, хуманитарним организацијама и приватним сектором. У упутству препозната је и важна улога медија у успешној операцији за успостављање стабилности, али нису дата прецизна упутства за односе с медијима. (Sheldon, Himelfarb: „Media War and Conflict“, April 2009, Vol. 2, Issue: number 1, Center of Innovation for Media, Conflict and Peacebuilding, United States Institute of Peace)

⁷ Појам „одржавање мира“ не користи се у Повељи ОУН. Генерални секретар Уједињених нација Даг Хамаршелд оценио је да мировне мисије припадају „глави шест и по“, јер се налазе између традиционалних метода за решавање спорова мирним средствима, као што су преговори и посредовање које предвиђа Глава 6 и акције за успостављање мира које дозвољава Глава 7.

⁸ Некадашњи генерални секретар Ун Бутрос-Бутрос Гали дао је актуелним мировним операцијама назив „проширене“ мисије (*expanded missions*).

⁹ Fleitz, F. *Peacekeeping fiascos of the 1990: Causes, Solutions and UN interests*, Westport, Praeger, 2002. Аутор сматра да су разлози неуспеха мисије и у самим Уједињеним нацијама, јер је ту организацију „преплавила корупција и неспособност да командује и контролише мировне мисије“.

¹⁰ Судански лист *Sudan Vision Daily*, веома критички, осврће се на мисију УН која, заједно са мисијом Организације афричког јединства, покушава да донесе мир у суданску област Дарфур: „УН и мировњаци не успевају да донесу мир ни у једном конфликтном региону у свету, већ само покушавају да продуже своје уговоре о ангажовању и одржавају сукоб претварајући становништво области сукоба у таоце рата и побуна... не постоје правила која регулишу трајање мисије, што само показује да постоји скривена намера у ангажовању мировних мисија“. ([www.sudanvisiondaily.com/modules.php?name=News artic-le sidfile](http://www.sudanvisiondaily.com/modules.php?name=News%20article%20sidfile))

све више карактер војних операција, будући да се често спроводе ради заустављања оружаних сукоба унутар држава и у грађанским ратовима. Стратешки контекст мировних мисија УН се променио, приморавајући организацију да прошири поље својих операција с традиционалних мисија, које су имале строго војне задатке, на мисије с „мултидимензионалним“ задацима.

Припадници мировних снага данас имају углавном широке и комплексне задатке. Какви ће задаци бити зависи од међународне организације која упућује мисију¹¹ и, пре свега, од стања и ситуације на терену. Најважнији и најчешћи задаци јесу:

- ангажовање у унутрашњим и спољним сукобима;
- употреба у свакој фази конфликтне ситуације – од превенције до послератне реконструкције;
- изградња односа с цивилним, политичким и војним органима државе, са странама у сукобу и становништвом захваћеног ратом и
- помоћ у изградњи адекватних институција власти и ангажовање у различитим сферама: од мониторинга у области људских права до реформе сектора безбедности.¹²

Свака мисија има неколико нивоа. Први је *стратешки ниво*. Реч је о дипломатским и политичким субјектима, који имају кључну улогу у одлучивању о успостављању мисије. Ту су укључени Савет безбедности УН, Генерална скупштина и Секретаријат, али и друге организације које могу да формирају мисије као што је ОЕБС или Организација афричког јединства. *Оперативни ниво* представља мисија на терену. Тај ниво води шеф мисије – специјални представник генералног секретара или командант снага. *Тактички ниво* чине сви делови мисије који субординишу са шефом мисије.

Данашње мировне операције имају, поред војног дела, усмереног на одржавање прекида ватре, и цивилни део мисије, који се бави налажењем политичког решења сукоба у конкретној земљи. Војни део остаје окосница већине мировних операција, али су у мисије укључени и бројни други стручњаци: администратори, економисти, полицијски официри, правни експерти, посматрачи избора или стручњаци за људска права, специјалисти у цивилним питањима, хуманитарни радници и експерти у комуникацијама и информисању.¹³

¹¹ На састанку у Петерсбургу у Немачкој (јун 1992), чланице Западноевропске уније дефинисале су војне задатке, које би извршавали мултинационалне војне снаге састављене од припадника њихових армија. Петерсбуршки задаци обухватају: 1. хуманитарне и спасилачке задатке, 2. задатке одржавања мира и 3. ангажовање борбених јединица приликом управљања кризама, укључујући и наметање мира (*peacemaking*).

¹² Murphy, Ray: UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia, and Kosovo, 2004.

¹³ Мисија УНТАК у Камбоџи, која је била највећа мировна мисија у историји УН са буџетом од једне и по милијарде долара, организована је у седам сектора: војни, цивилнополицијски, изборни, људска права, рехабилитацију, репатријацију и цивилну администрацију (www.seasite.miu.edu/khmer/ledgerwood/PDFAsiaPacific.htm).

У складу са хуманим идејама, специјално обучени мировњаци УН у оквиру својих операција покушавају да (не оружаном присилом, него хуманијим методама: јачањем дијалога, коришћењем заједничких вредности, стварањем осећања узајамног разумевања и сарадње и тако даље) створе услове који могу да олакшају решавање проблема, тако да би сукобљене стране могле да превазиђу сукоб – и пре него што избију непријатељства. Уколико дође до ескалације сукоба употребом оружја, УН упућују посредника који треба да обезбеди споразум о прекиду ватре. У току сукоба покушава се посредовањем да се оствари прекид ватре и ублажавање последица насиља. Ако је постигнут споразум о прекиду непријатељстава, војне снаге мисије организују надгледање примирја, учествују у стварању услова за трајни мир, а затим помажу у изградњи друштвених и државних институција пост-конфликтног друштва.

Значај односа с јавношћу током мировне мисије

Међународне мисије, односно мировне операције привлаче велику медијску пажњу. Класичне мировне мисије практиковале су информисање као модалитет комуницирања с јавношћу, и то, углавном, тако што је сваки контингент информације упућивао пре свега домаћој публици – јавности земље чијим је оружаним снагама припадао. Савремене мисије с мултидимензионалним задацима планирају и реализују знатно сложеније видове комуницирања. Односи с јавношћу (*public relations – PR*) практично су константа у њиховом деловању. Трају континуирано, од тренутка доношења одлуке о учешћу у мисији, током припрема, да би достигли максимум у фази реализовања мисије на терену, до завршетка мисије и повратка контингента у матичну земљу.

Односи с јавношћу мировне мисије представљају напоре укупне организације, која је формирала мисију и упутила је у одређену земљу да изгради позитивну слику о себи и својој улози. Међутим, мировна мисија има задатак да у односима с јавношћу допринесе остваривању задатка мисије – јачању узајамног поверења страна у сукобу, превазилажењу подела и демократизацији друштва политичким решењем проблема.

Ефекти прилога у медијима о активностима припадника међународних снага непосредно се одражавају на јавно мишљење и однос јавности према мировним операцијама. Од односа јавности, не само опште светске већ, пре свега, локалне, зависи и успех мисије. Стога је веома битно да медијски извештаји о мировним мисијама буду урађени тако да у јавном мњењу остварују, са становишта циљева мисије, пожељне ефекте. Зато је један од основних задатака сваке мировне мисије, посредовање јавности (на локал-

ном и ширем нивоу) истинитих, уверљивих и непристрасних информација ради остваривања медијске подршке самој операцији. Информације које потичу од припадника мировних мисија или других извора, а које су нетачне, нејасне или неправовремене, могу нанети штету мисији.¹⁴

Позитивно понашање појачава способност мисије да успешно води мировни процес и ствара везе поверења с локалним становништвом. Позитивно понашање значи поштовање кодекса понашања. Један од најбољих начина да се створе везе између локалног становништва и мировног контингента јесте помагање локалној заједници у мањим пројектима као што је побољшање комуналних услуга, поправка државних објеката, пружање медицинске помоћи или пак само учествовање с локалним становништвом у спортским такмичењима или такмичењима у домену културе. Цена је обично мала, а корист велика – нарочито ако о томе извештавају медији. Служба међународних снага за информисање јавности помаже медијима у њиховом ангажовању. Углед националног контингента, на тај начин, и у свету може да порасте.

Задаци службе за односе с јавношћу

Свака мисија има службу за односе с јавношћу, која одређује стратегију комуницирања, помаже медијима и омогућује да локално становништво буде информисано о мандату мисије и мировном процесу. Служба сарађује с војним структурама за информисање – војним портпаролом, официрима у контингенту који су задужени за информисање, а све то представља примену стратегије у комуникацији и на терену.

У склопу своје улоге служба мировних снага за информисање јавности обавља следеће задатке: информише о мандату, објашњава развој мировног процеса, регулише односе с медијима, примењује стратегију комуникација, пружа подршку руководству мисије, информише људство у мисији и сарађује с војним службама за информисање. Односи с јавношћу у вези с мировним мисијама укључују, слично као и друга делатност односа с јавношћу, анализу циљне публике, план кампање и друге *PR* активности.

Служба за односе с јавношћу мировних снага треба да пренесе информације о мандату и мировном процесу локалном становништву, при чему се може десити да добије нетачне информације или да буде жртва пропаганде једне од страна у конфликту. Без обзира на тешкоће, од ње се очекује да обезбеди тачно, поуздано и објективно информисање, јер је то у функцији мировног процеса. Служба за односе с јавношћу, канцеларија за информисање

¹⁴ Ранђеловић, С.: „Односи с јавношћу у реализовању мисија војске“, *Војно дело*, број 1/2009, стр. 198.

сање јавности (*PIO – Public Information Office*) сарађује с војним органима за информисање јавности. Тим за односе с јавношћу најчешће чине официр за односе с медијима, фоторепортер, сниматељ и новинар.¹⁵

Сложеност односа с јавношћу мировне мисије проистиче из чињенице да она има најмање *четири* врсте циљне публике: *локалну заједницу* (која се углавном налази у сложеној и тешкој друштвено-политичкој ситуацији и економској постконфликтној ситуацији с уништеним институцијама, уз изражено неповерење различитих етничких група или религијских и непријатељство припадника две или више сукобљених страна), *међународну публику* (која очекује „добре вести“ са конфликтног подручја), *публику у земљама која упућује своје припаднике у мировну операцију* (или су донатори) и *припаднике мисије*. Медији су основни канал преко којег служба за односе с јавношћу упућује поруке до публике.

Односи с локалном заједницом

Подршка јавности у зони операције требало би да буде изграђена на основу креативне и професионалне информативне кампање на терену. Мисије за одржавање мира долазе на терен уз сагласност страна у сукобу. Значајно је разликовати, доктринарно и практично, сагласност страна (влада или страна у сукобу) и сагласност становништва. У вези с тим, формална сагласност влада или представника страна у сукобу обезбеђује се пишењем сагласношћу о прихватању мисије.

Сагласност становништва теже је остварити у унутрашњим конфликтима, али и међудржавним. Мировна мисија треба да делује непристрасно, али утицај претходног понашања земаља које су биле укључене у мисију може да буде неповољан са становишта актуелних циљева мисије. У генези сукоба могуће је да су поједине земље подржавале, политички и материјално, једну страну или су биле и директно ангажоване у насилним конфликтима. То ствара неповерење целокупног становништва или неког (етнички, национално или религијски издвојеног) његовог дела.¹⁶

Ништа тако не квари углед међународних снага или националног континента колико неодговорно понашање припадника мировних операција. То се најчешће манифестује у погледу сексуалног злостављања, непримерених сексуалних активности, конзумирања алкохола, непоштовања локалне по-

¹⁵ „Медијска подршка операцијама чувања мира“, материјал са семинара, Клуб војске „Топчидер“, Београд, од 16. до 18. маја 2006, стр. 8.

¹⁶ Ово је био случај с мисијом Сфор, односно Ајфор у Босни и Херцеговини. Мисију су чинили припадници НАТО земаља, које су претходно бомбардовали Републику Српску и који су давали и другу подршку муслиманско-хрватским снагама у конфликту од 1992. до 1995. године.

пулације или њеног понижавања и шверца. Мада је у питању мањи број припадника мисије који крше правила и кодекс понашања, ефекти њихових лоших поступака могу да буду далекосежни. Разумљиво је да сексуално злостављање од стране неколицине припадника мисије може да угрози репутацију целог контингента. Продавци или продавачице љубави (често млађи од 18 година), покушавају да привуку пажњу мировних посматрача. У мировним мисијама у Босни, Косову, Источном Тимору, Сијера Леонеу, Етиопији, Еритреји и ДР Конгу било је случајева непримереног сексуалног понашања о којем су извештавали међународни медији¹⁷. Штета у вези с националним контингентом умешаних снага и с угледом међународних снага била је велика. Када медији дођу до таквих извештаја, ефекат је разоран по национални контингент и снаге укључене у мировну мисију. Локално становништво губи поверење у припаднике међународне заједнице, на које почиње да гледа не као на позитивну, него као на негативну снагу. Припадници мировних снага требало би да схвате да свако неприхватљиво понашање може да има по њих далекосежне последице, да су они обавезни да се понашају одговорно и коректно све време те да мировне снаге не могу да прикривају понашање које умањује њихове вредности.

Негативно понашање слаби мировни процес. Стране у конфликту могу да користе негативно понашање и да га дневно експлоатишу у мировном процесу. Очекивања и поштовање локалне заједнице умањују се у вези с присуством међународних снага. Припадници мировних мисија познати су и по томе да, док су у мисији, понекад ураде погрешно неке ствари.

Припадници мировних снага треба да говоре са уважавањем о локалном становништву које често живи у условима великог сиромаштва. Треба да схватају ситуацију у којој живи локално становништво и избегавају примедбе које могу звучати снисходљиво или покровитељски.

Припадници мисије задужени за односе с јавношћу посвећују значајну пажњу информисању становништва *о циљевима и задацима мисије*. Односи с јавношћу треба да буду у функцији остваривања задатака мисије – као што је омогућавање развоја друштва и унапређење демократског развоја. У том смислу веома су значајни информисање и други модалитети комуникације, као и коришћење средстава и метода односа с јавношћу.

Мисија треба да инсистира на представљању својих циљева јавности земље у зони операције посебно у ситуацијама када део становништва има одређене резерве према мисији или када мисија има посебне задатке које би становништво требало да прихвати. Тако су, на пример, мисије Сфора (*SFOR*) односно Ајфора (*IFOR*) у Босни и Херцеговини имале задатак да хапсе оптужене за ратне злочине. Императив за односе с јавношћу био је

¹⁷ *Стандардни генерички модел за обуку*, интерни материјал Центра за мировне операције Генералштаба ВС, Београд, 2006.

да мисија буде упозната о таквим активностима пре јавности, јер је неуспех стварао могућност за екстремистичке елементе да шире тврдње о арбитражним затварањима и лошем поступању. Зато је мисија морала да истиче елементе оптужнице, али и право оптужених за фер суђење.¹⁸ Јавности је континуирано представљано да је улога Сфора да „обезбеди сигурну и безбедну средину да би међународна заједница могла да настави процес цивилне имплементације Дејтонског споразума“.

У представљању својих задатака служба може да користи сопствену радио-станицу или локалне станице, снима видео-материјал, штампа информативне брошуре, постере и памфлете и то све на локалним језицима.

Служба запошљава локално особље, обично новинаре, који добро познају локалне обичаје и традицију, обавља акредитацију новинара и издаје идентификационе картице извештачима, које проверавају контингенти на терену.¹⁹

Мисија треба да задобије подршку и локалне публике. Због тога су цивилно-војни односи са становништвом и друштвеним и државним институцијама од великог значаја. Уколико је мисија традиционалног типа – мисија за надгледање прекида ватре и успостављање услова за мировни споразум – онда војна мисија посебно мора да води рачуна о добрим односима са становништвом. То се постиже различитим врстама помоћи – достављање хране, инжењерски радови и слично – али и јачањем поверења мерама као што су разоружање или репатријација.

Информисање има значајну улогу у процесу упознавања становништва с могућим политичким решењима и акцијама које проистичу из њих. Цивилни део мисије најчешће помаже у стварању услова за што слободније изборе као политички предуслов за трајно решење конфликта.

У случају конфликта између две земље, етничке мањине у једној од њих често су идентификоване као званични представници спољног непријатеља, чак иако између њих постоје слабе везе, док се о њиховој свакодневной дискриминацији или доприносу економским, политичким и културним разликама у медијима ретко говори.

Садашње теорије и доктрине, које потичу из УН, о мировним мисијама (посебно онима које су актуелне и с идејом о „ширим мировним процесима“), засноване су на способности мировних снага да створе значајан позитиван став становника конкретне земље уз употребу само минимума снага, употребљавајући ауторитет УН и претњу будућим акцијама, укључујући и војну. Та врста мисије има сличности с теоријом *deterrence*,²⁰ односно зависи од јавног

¹⁸ Baumann, R. and al.: *Armed Peacekeepers in Bosnia*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, p. 180.

¹⁹ Ранђеловић, С.: „Односи с јавношћу у реализовању мисија војске“, *Војно дело*, број 1/2009, стр. 200, Београд, 2009.

²⁰ Од *deter* (енгл.) – застрашујући.

мњења земље у којој мисија борави. Наравно, таква доктрина треба да буде заснована на проактивном приступу различитим облицима медија који могу да створе такву перцепцију. При томе, УН или земље које су ангажоване у мировним операцијама треба да обезбеде институције, опрему и персонал. То се, међутим, ретко догађа у мировним операцијама, због тога што постоје институционални проблеми у УН, а делимично и због тога што доминантна земља у свим видовима мировних операција, САД, има значајно различиту доктрину засновану на војној снази и манипулацији медија.²¹

Односи с међународном јавношћу

Мировна мисија подразумева и комуникацију с регионалном и међународном јавношћу – суседним земљама, земљама које учествују у војном или цивилном делу мисије или су донаторске нације и земљама–чланицама Савета безбедности. Јавност тих земаља битна је за подршку мисији било да обезбеђује финансијска средства или људство и технику за реализацију мисије.

Према различитим истраживањима јавног мњења учешће трупа поједине земље у мировним операцијама ужива значајну подршку јавног мњења. На пример, истраживања у Канади показују да већина становника те земље сматра да је учешће у мировним мисијама највећи позитиван допринос Канаде свету, а девет од десет Канађана оцењује да је унапређење светског мира најзначајнији спољнополитички циљ те земље.²² Чак и новије студије показују да већина Канађана мисли да треба да буду повећана улагања за мировне мисије и помоћ иностранству.

Међутим, према новијим истраживањима опада подршка операцијама у иностранству. Ако се пореде резултати истраживања из 2002. године (почетак операције у Авганистану) с онима из 2004. године (двогодишњица интервенције у Авганистану), добијају се подаци да је проценат оних који „снажно подржавају“ операцију спао са 38% у 2002. на 26% у 2004. години, док је број оних који се оштро противе порастао са 12% на 20 одсто.

Тражећи одговор на питање зашто опада подршка „стварању стабилности у Авганистану“ – ако је опредељеност Канађана за „промоцију светског мира“ константно висока, истраживања јавног мњења потврдила су да Канађани више воле „традиционалну улогу мировних снага“: „одржавање раздвојеним двеју страна у конфликту“ него улогу „успостављања“ мира која може да подразумева борбу, заједно с другим војним снагама УН, у успо-

²¹ Badsey, S.: *The Media and UN 'Peacekeeping' since the Gulf War*, Journal of Conflict Studies, Vol. XVII No. 1, Spring, 1997, p. 17.

²² Anker, L.: *Peacekeeping and Public Opinion*, 2009, p. 7.

стављању мира у проблематичној зони. Канадски истраживачи истичу да многи Канађани нису довољно обавештени нити свесни да постхладноратовске мисије не значе „разношење хране и заштиту мира“ него да су њихови војници укључени у „ужасне ратове и конфликте широм света“ под називом „мисије за одржавање мира“.²³

Јавност Сједињених Америчких Држава нема дилеме у погледу учешћа њихових војника у мисијама Уједињених нација,²⁴ али је зато суочена с масовним фрустрацијама због великих губитака својих војника у мисијама којима се „успоставља мир, стабилност и демократија“ у земљама као што су Авганистан или Ирак.

Односи с припадницима мировних снага

За успешну мисију од посебног значаја су добри односи унутар њених различитих делова, а посебно стварање поверења и разумевања између официра и другог војног особља и цивилних службеника из различитих области. То подразумева претходно добро упознавање и планирање, као и сталну сарадњу у зони операције.²⁵

Већина мировних мисија данас редовно и садржајно информисе своје припаднике – посебно путем глобалне мреже – интернета и интранета. Мисије имају и штампане билтене, дневне или периодичне листове, а некада и радио програм. За интерно информисање проблем представљају различите навике и очекивања припадника мисије који долазе из различитих земаља. У припремама за мировне операције посебна пажња поклања се обуци припадника мисије за односе с јавношћу. Припадници мисије могу да се нађу у различитим цивилно-војним односима у земљи – зони операције или да буду део кризног менаџмента у односима с медијима, па је зато упознавање са стратегијом односа с јавношћу потребно и командантима, посматрачима и другим припадницима мировних операција.

Посебно користан концепт – „стварање коорпоративне слике“, које успешно користе владине и невладине организације представља концепт који желе да створе и примене мировне мисије. Активности у оквиру тог концепта у мировној операцији могу да буду сличне као и активности било које друге организације.

²³ Исто, стр. 7.

²⁴ Сједињене Америчке Државе не обезбеђују војнике за мировне снаге УН, јер не желе да њихови војници буду под командом светске организације, али САД обучавају припаднике мисије из других армија, обезбеђују опрему и транспорт и упућују у мисије своје војне посматраче, цивилну полицију и друго особље (АП, 29. јун 2009).

²⁵ Engel, R.: *Complex Peace Operations and Civil-Military Relations, Winning the Peace*, Routledge, 2009.

Понашање припадника мировних снага, нарочито ако одступа од уобичајених норми понашања или је у нескладу са декларисаним циљевима мировне операције, може да нанесе штету мисији у целини, и онда када медији то не објаве. Такође, ако медији пренесу информацију која није тачна, може доћи до нежељених последица по мисију. До таквих ситуација може доћи (без обзира на то што официри у мисији задужени за односе с јавношћу имају задатак да обезбеде медијима тачну и поуздану информацију), јер и други припадници мировних снага могу да одговарају на питања новинара, ако то желе, о својим специфичним активностима или надлежностима.

То је један од разлога зашто се у припреми операције велика пажња поклања оспособљавању припадника мировних снага за учествовање у активностима које се односе на медије. Они добијају основна сазнања о односима с медијима и обучавају се о томе како да дају интервјуе и о значају и утицају медија за успех мировне операције.²⁶ У обуци се посебно инсистира на разјашњавању питања: 1. како се у систему јавног информисања промовишу мировне акције, 2. како понашање појединца може да утиче на мисију, 3. какве су смернице за контакте са медијима и 4. шта се приликом интервјуа може саопштити новинарима („да“), а које садржаје не треба спомињати („не“).²⁷

Да би се припадницима мировних снага олакшало сналажење приликом сусрета с новинарима, сваки од њих поседује практичан подсетник са „да“ и „не“ садржајима, у форми мале картице, коју стално носи са собом. Такође се изводе практичне вежбе, уз помоћ стручњака за информисање јавности или новинара из новинских кућа, на основу примене метода интервјуа на случајном узорку људства, у разним приликама, као и током командних и теренских вежби. После преслушавања снимљених интервјуа води се дискусија међу припадницима мировних снага са циљем да се уоче пропусти и да се идентификују прави одговори.

У склопу обуке полазници се информишу о општим питањима као што су: медији и зашто су присутни у мировним операцијама, утицају медија на јавно мњење у матичној земљи и у иностранству, смерницама за односе с медијима, могућностима утицаја на медије и улози информисања јавности у мировним операцијама. Говори се и о практичним аспектима као што су: како добити информације о мандату, како се понашати приликом интервјуа и о најчешћим новинарским питањима.

Посебна пажња у обуци припадника мировних снага посвећује се учвршћивању уверења да медији могу да имају значајну улогу у мировним операцијама, те да је зато неопходно да добију тачну и правовремену информацију – будући да ће медији, ако се не дају информације о операцији, наћи

²⁶ Ранђеловић, С.: *Војно дело*, број 1/2009, стр. 202, Београд, 2009.

²⁷ *Стандардни генерички модел за обуку*, интерни материјал Центра за мировне операције Генералштаба ВС, Београд, 2006.

друге, мање поуздане изворе или ће негативно спекулисати о исходу операција. Такође, наглашава се да припадници мировних снага треба да пројектују позитиван имиџ, с обзиром на то што искуства показују да је понашање припадника мировних снага често неодговорно.²⁸

Када говоре о свом послу, припадници мировних снага треба да делују поносно због тога што раде под окриљем међународне заједнице и позитивно због своје улоге у свету. Пожељно је да увек износе чињенице и буду непристрасни када саопштавају информације. Од припадника мировне мисије не очекује се да знају све детаље о мандату, али би требало да буду упознати с његовим главним елементима. Ти елементи могу бити референце за разоружање и демобилизацију нелегалних борбених снага, договори о транзиционалној подели власти, евентуални избори, обнова реда и закона и тако даље. У том циљу, служба за информисање јавности сачињава информацију – сиже о мандату. Оне су корисне, како због разумевања сопственог учешћа земље у мировној мисији, тако и због разговора с новинарима.

Саобраћајне незгоде могу да се догоде између локалних возила и возила мировних снага и ако дође до жртава међу локалним становништвом, инцидент одмах постаје озбиљан. За испитивање таквих и сличних инцидентата потребно је време, али ће, вероватно, локални медији искористити тај инцидент да дискредитују мировне снаге, без обзира на то чија је кривица. Пороцине жртава могу тражити велику одштету. У таквим ситуацијама сваки коментар, без обзира на то како добро интониран, може бити погрешно интерпретиран или искоришћен против мисије. Таквом врстом инцидента треба да се бави служба за информисање јавности.

У кризној ситуацији служба мисије за информисање јавности јесте једино овлашћена структура која може да контактира с медијима, и она ће покушати да добије додатне или нове информације из разних других извора, укључујући можда и припаднике мировне мисије, нарочито ако су били сведоци инцидента или догађаја. Припадници мировне мисије треба да воде рачуна да не дају никакве информације медијима о било којем инциденту или догађају који ће испитати друге структуре унутар мисије. За сва питања која постављају медији о инцидентима или догађајима треба их упутити да се обрете служби мисије за информисање јавности.

Односи с медијима

Припадници мировних снага морају се навићи на чињеницу да их медији посматрају док обављају задатке, али и да су потенцијални извор информација за медије. Они треба да имају на уму да се, приликом разговора с меди-

²⁸ Ранђеловић, С.: *Војно дело*, број 1/2009, стр. 202, Београд, 2009.

јима, ваља држати одређених правила. То значи да морају водити рачуна о томе да добар имиџ о себи пројектују све време. Нико није обавезан да разговара с новинарима ако не жели. Ако не желе да говоре за медије, припадници мировних снага могу то учтиво одбити. Међутим, треба да схвате да су овлашћени да говоре само о свом послу и личној надлежности. Искуство показује да јединице мировних снага, које разговарају с медијима о свом раду, могу да оставе снажан утисак приликом саопштавања позитивних порука.

У пракси долази до поларизације јавног мишљења у оцени потребе и сврсисходности ангажовања мировних снага. То се одражава и на позицију медија и није редак случај да се медији залажу за једну од страна у сукобу.

Медији раде 24 часа дневно, а вести о неком догађају или инциденту шаљу се пре него што мисија стигне да верификује чињенице, да извести команду и припреми одговор и реагује званично. Штампани медији (часописи, новине) скупи су и захтевају време да се одштапају и дистрибуишу. Међутим, радио и телевизија имају непосредан и брз глобални ефекат. Комуникација путем сателита и портабл аудио и видео опрема, омогућавају медијима да своје извештаје шаљу директно с било које тачке на свету. Службе за информисање у оквиру мисије требало би да су способне да делују ефикасно у свакој ситуацији која је у вези с медијима. У исто време, оне треба да буду спремне да одиграју своју улогу у контакту с медијима, да реагују у свакој ситуацији. То значи да покажу максималну отвореност према медијима, али, истовремено, да не дозволе да буду изманипулисани од стране медија.

С једне стране, медији могу да допринесу ескалацији тензија и конфликта, с друге стране, могу да добију позитивну улогу у постконфликтном периоду. Основна потреба становништва које је погођено ратовима или је из њих изашло поуздана је и кредибилна информација. Понуда различитих информација које садрже бројне чињенице, перспективе и мишљења може да буде услов за деескалацију.

У односима с медијима мисија тражи да новинари не буду неутрални према миру, позивајући се на своју „професионалну објективност“, већ да подрже мир као услов за политичко решење проблема. Успех стручњака за односе с јавношћу је да убеди новинаре да начин на који они извештавају о одређеном конфликту може у великој мери да утиче на перцепцију публике. Мада медији обично траже профит, а конфликт се продаје боље него сарадња, новинари треба да обезбеде уравнотежено извештавање с намером да спрече ескалацију тензија.

Медијима је, међутим, тешко да делују у земљама у којима је уништена инфраструктура или где није никада ни постојала слободна и независна информативна област. У јачању локалних капацитета, помоћ може да буде усмерена на три различита аспекта медија – стварање отворене медијске културе која омогућава диференциране ставове, повећавање професионалне обуке и едукацију новинара и обезбеђивање техничке опреме за институције локалних медија.

Директна подршка медијима може да обухвата много тога – од факултетске обуке будућих новинара до подршке судовима који штите права медијских професионалаца, децентрализације медија, решавања питања власништва и подршке повећавању инвестиција у тој области; јачања хоризонталне везе између медијских професионалаца и подршке стварању удружења новинара. У циљу стварања што слободнијих и доступнијих медија, мисија може да подржи материјално и кадровски постојеће медије, али и да формира алтернативна гласила.

Владине и невладине организације, које се баве информативном сфером, са рађују са мировном мисијом и помажу јој на разноврсне начине. Специјална агенција УН – Унеско²⁹ често је ангажована у информативној сфери. Невладине организације такође помажу својим фондовима и стручњацима у стварању медијског простора који ће бити у функцији изградње постконфликтног друштва.³⁰

Односи с јавношћу Војске Србије у међународним мисијама

Учествовање земаља чланица УН у мировним мисијама регулисано је Системом на чекању аранжмана УН (УНСАС). Систем је заснован на условљењим обавезама земаља чланица о одређеним ресурсима и временима реаговања за мировне операције УН. Ти ресурси могу бити војне формације, специјализовано особље (цивилно и војно), службе као и материјал и опрема. Договорени ресурси остају на чекању у својој земљи где се спроводе неопходне припреме које укључују и обуку вођену ради припремања за извршавање одређених задатака и дужности у складу са упутствима УН. Ресурси на чекању користе се искључиво за мировне операције под мандатом Савета безбедности УН. Када се појаве специфичне потребе, ресурсе на чекању захтева генерални секретар УН и, ако их земља чланица потврди, брзо се распоређују да успоставе нове мировне мисије или ојачају постојеће.

²⁹ У статуту те организације од 1945. године записано је: „пошто ратови почињу у људским умовима, услови су ти у којима мора да буде изграђен мир“. Унеско подржава независне медије у конфликтним и постконфликтним ситуацијама да би им омогућио да сакупљају и шире непристрасне информације. Помоћ која је обезбеђена независним медијима у југоисточној Европи, Анголи, области Великих језера у Африци, Блиском истоку, Источном Тимору и Авганистану, допринела је изградњи мира и процесу помирења. Помоћ Унеска у тој сфери живота постконфликтних друштава укључује, поред осталог, унапређење дијалога између медијских професионалаца у зони сукоба и спољног света, као и обезбеђивање савета властима земаља у постконфликтним ситуацијама у стварању законодавства у сфери информисања.

³⁰ Мисија УН у Демократској Републици Конго (МОНУК) основала је заједно са швајцарском организацијом – фондацијом – Хирондел, радио-станицу Окапи и то у време када у држави није било других могућности. После главног студија у Киншаси, основано је осам регионалних станица и три краткоталасна трансмитера чиме је био покривен највећи део територије. Дијаспори је омогућено да прати програм путем интернета.

Учешће у мировним операцијама јесте не само војни циљ, већ и политички којим се Србија (као чланица УН) активно укључује у предузимање мера за очување мира и стабилности у региону и свету и испуњавање њених обавеза. Из војног аспекта, ангажовање припадника Војске Србије у саставу мултинационалних снага и заједно с другим мултинационалним снагама, повољно утиче на повећање борбене готовости јединица и њихову готовост за извршавање те врсте задатака. То је прилика за размену искустава у вези с припремама и ангажовањем јединица у конкретним условима, за грађење позитивне представе у јавности о Војсци Србије и њеним припадницима и јачање и продубљивање политичких и других веза са земљом у којој је мировна мисија.

Оспособљеност припадника Војске Србије за учествовање у мировним операцијама непосредно зависи од квалитета обуке војника и старешина, команди, јединица и установа. Упознавање с мандатом мисије и задацима који ће се реализовати у мисији, спроводе се од три до четири недеље пре одласка у мисију, у за то одређеном гарнизону или националном центру за обуку. Обука се обавља у складу с програмом Уједињених нација, уважавајући специфичност сваке мисије.

Према републичком Уставу, Војска Србије брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке, у складу с тим највишим правним актом, Законом о војсци и принципима међународног права, који регулишу употребу силе. Ван државних граница сила може да се употреби само по одлуци републичке скупштине. Војска Србије је под демократском и цивилном контролом.³¹ У складу са сопственом улогом, у склопу додељених јој мисија и током извршавања задатака, Војска Србије обавезна је да организује и практикује делатност односа с домаћом и иностраном јавношћу. У зависности од прилика, комуницирање војске с јавношћу реализовало би се и током учешћа у мировним операцијама и другим активностима у складу с обавезама које проистичу из укључења у систем колективне одбране.

Конкретне околности (комуникативна ситуација³²) у вези с мировном операцијом имају велики утицај на организацију односа војске с јавношћу и на избор и концепцију стратегије комуницирања. Путем различитих канала комуницирања пласирају се информације и поруке усмерене ка циљној јавности и

³¹ *Устав Републике Србије*, пети део, тачка 6, чланови 139, 140 и 141 (прилог у магазину *Одбрана*, 15. октобра 2006, стр. 16).

³² Основу било којег модалитета комуницирања представља *комуникативни чин*, који се реализује у датој *комуникативној ситуацији*. Као склоп објективних околности, *фактора институционалног и психолошког порекла*, комуникативна ситуација детерминише комуникативни чин (енкодирање, трансмитовање, рецепцију и ефекте порука). Комуникативну ситуацију детерминишу утицајни међународни политички фактори (спољна угроженост има реперкусије и на унутрашњем плану), политички, економски и нормативни подсистем (правни и морални), облици друштвене свести (идеологије, вредности), комуникациони канали (масмедији) и тако даље. На способности војске да ефективно комуницира с јавношћу, посебно у кризним ситуацијама, негативно утичу урушавање политичко-правног поретка и дезавуисање моралних норми. (Бојовић, М.: *Војска пред очима јавности*, стр. 66).

јавности уопште, ради утицаја на формирање пожељних ставова и убеђења (посебно међу припадницима циљне групе). У наведеном процесу значајну улогу имају односи с медијима, будући да поруке објављених прилога, у одређеној мери, утичу на формирање ставова припадника циљне групе и обликовање јавног мњења о различитим одбрамбеним и војним питањима.

Закључак

Будући да је крајем прошлог века дошло до прерасподеле глобалне моћи и политичког утицаја те да је привидну блоковску равнотежу током Хладног рата заменио центар с једином преосталом велесилом као предводницом – стратешки контекст мировних мисија УН у великој мери се променио. То је на одређен начин приморало УН да прошири поље деловања с традиционалних мисија, са строго војним задацима (који су се сводили на надгледање и у употреби оружја најдаље допирали до самоодбране, с јасно дефинисаном функцијом неутралности), на савремене мисије с комплексним „мултидимензионалним“ задацима (од раздвајања и надгледања сукобљених страна, преко одржавања мира и стварања услова за развој демократије, до активног учешћа у борбеним операцијама приликом „наметања мира“, при чему неутралност није у првом плану). Класичне мировне мисије практиковале су информисање као модалитет комуницирања с јавношћу, а обично су информације упућиване јавности оне земље чијој је армији контингент мировних снага припадао. Односи с јавношћу савремених мировних операција практично су константа у деловању њихових припадника. Од тренутка доношења одлуке о учешћу снага у мисији, *активности односа с јавношћу* и током припрема трају континуирано, да би врхунац достигле у фази извођења операције на терену до завршетка мисије и повратка контингента у матичну земљу.

Данашње мисије које имају карактер војних операција, посебно оне које спроводи Северноатлантски савез, примењују и различите концепте и акције како би остварили пре свега војне, али заједно с њима и комуникативне циљеве. Те акције иду од куповине наклоности до физичког (у крајњем) онеспособљавања ненаклоњених локалних медија, оних који се противе операцијама и стварају јавно мњење које је непријатељско у односу на акцију.

Независно од тога у којим се условима остварује комуникација, у грађењу разумевања и добрих односа мисије са сопственим саставом и окружењем (с јавношћу уопште) могу се разлучити три основна вида комуникације: 1. односи с припадницима мировног контингента и мисије у целисти (интерна јавност), 2. односи с окружењем – заједницом (екстерна јавност, која је диференцирана на локалну, инволвирану³³ и глобалну) и 3. односи с медијима – јавним гласили-

³³ Од *involvere* (лат.) – укључивати, обухватати.

ма: штампаним, електронским и другим (при том, медији, односно новинари, јављају се у двострукој улози – као *канал комуникације*, тј. *мултипликатор* комуникативних порука и као део укупне јавности, тј. *прималац* порука).

Припадници службе за односе с јавношћу остварују потпуну контролу и утицај над свим врстама порука намењеним јавности, најодговорнији су за њихово формулисање и обликовање у одговарајући информативни садржај и за избор средстава за најефектнији пренос поруке до прималаца. Резултати тако усмерене комуникације могли би да буду формирање заједничког сазнања, промена понашања, усвајање нових информација и стварање одговарајућег квалитета, метода комуникације, међуљудских односа.³⁴ При том, треба обратити пажњу на однос веродостојности и истине. Веродостојност није синоним истинитости. Под веродостојношћу се подразумева такав квалитет поруке којим се остварује њена убедљивост – без обзира на то да ли је она заснована на истини или не, што се постиже таквим избором стварних или фиктивних садржаја које поруци дају снагу документованости и аргументованости.³⁵ Поред тога, истинита порука, самим тим што је истинита, не мора да буде и веродостојна, тј. уверљива.³⁶

Литература

1. Anker, L.: *Peacekeeping and Public Opinion*, 2009.
2. Badsey, S.: „The Media and UN 'Peacekeeping' since the Gulf War“, *Journal of Conflict Studies*, Spring, 1997, Vol. XVII No. 1.
3. Baumann, R. and al.: *Armed Peacekeepers in Bosnia*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas.
4. Baumann, R; Gawrych, G; Kretchik, W.: *Armed Peacekeepers in Bosnia*, DIANE Publishing, 2004.
5. Блажнов, Е. А.: *Public relations*, ИМА ПРЕСС, Москва, 1994.
6. Бојовић, М.: *Војска пред очима јавности*, НИЦ „Војска“, Београд, 1999.
7. „Медијска подршка операцијама очувања мира“, материјал са семинара, Клуб војске „Топчидер“, Београд, од 16. до 18. маја 2006.
8. Михаиловић, В.: *Пропаганда и рат*, ВИЗ, Београд, 1984.
9. Culbertson, H.; Chen, N.: *International Public Relations: a Comparative Analyses*, Routledge, 1996.
10. Engel, R.: *Complex Peace Operations and Civil-Military Relations, Winning the Peace*, Routledge, 2009.

³⁴ Блажнов, Е. А.: *op. cit.*, стр. 27.

³⁵ Михаиловић, Вуко: *Пропаганда и рат*, стр. 102.

³⁶ Исто, стр. 103.

11. Fleitz, F.: *Peacekeeping fiascos of the 1990: Causes, Solutions and UN interests*, Westport, Praeger, 2002.
12. „Медијска подршка операцијама очувања мира“, материјал са семинара, Клуб војске „Топчидер“, Београд, од 16. до 18. маја 2006.
13. Murphy, R.: *UN peacekeeping in Lebanon, Somalia and Kosovo*.
14. Lehman, I: *Peacekeeping and Public Information: Caught in the crossfire*, 1991.
15. Melone, S.; Teryis, G.; Beleli, O.: *Using media for Conflict Transformation the Common Ground Experience*, Berghof Handbook for Conflict Transformation, Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, April, 2002.
16. „Односи с јавношћу и медији“, семинар, Београд, од 15. до 17. новембра 2005.
17. Повеља Уједињених нација.
18. Ранђеловић, С.: „Односи с јавношћу у реализовању мисија војске“, *Војно дело*, број 1/2009, Београд, 2009.
19. Ribeiro, J.: *UN Radio and Peacekeeping Missions – Providing a Bridge from War to Peace*, 2004. www.cn/Pubs/chronicle/2004/issue4/0404p&0.html
20. Schmidt, M.: *Better media, less conflict*, Unesco.
21. Himelfarb, S.: „Media War and Conflict“, Vol. 2, Issue: number 1, Center of Innovation for Media, Conflict and Peacebuilding, United State Institute of Peace, April 2009.
22. *Стандардни генерички модел за обуку*, интерни материјал Центра за мировне операције Генералштаба ВС, Београд, 2006.
23. Устав Републике Србије, прилог у магазину *Одбрана*, 15. октобра 2006.
24. www.seasite.miu.edu/khmer/ledgerwood/PDFAsiaPacific.htm
25. [www.sudanvisiondaily.com/modules.php?nameNewsartic-le sidfile](http://www.sudanvisiondaily.com/modules.php?nameNewsartic-le%20sidfile)